

Michael Thompson
Teresa H. Barker

E BĂIAT!

DEZVOLTAREA FIULUI TĂU DE LA NAȘTERE
PÂNĂ LA OPTSPREZECE ANI

Traducere din limba engleză:
Dana Verescu

EDITURA HERALD
București

NOTA AUTORILOR

Suntem recunoscători sutelor de persoane care, prin interviuri, scrisori, cărți, cercetări și chestionare on-line, și-au împărtășit poveștile, expertiza și intuiția în aceste pagini. Cu excepția profesioniștilor și a altor câțiva oameni care ne-au dat permisiunea de a le folosi numele, toate numele și unele caracteristici personale ale pacienților, părinților, copiilor și altora au fost schimbate pentru a le proteja viața privată. În unele cazuri, au fost schimbate unele detalii, în același scop. Orice asemănare cu persoane vii sau moarte este în întregime neintenționată și reprezintă o coincidență. Această carte dorește să ofere informații referitoare la subiect; totuși, nici editorul, nici autorii nu o privesc ca pe un înlocuitor al îngrijirii profesioniste. Pentru toate situațiile individuale, vă rugăm să căutați ajutor profesionist.

CUPRINS

NOTA AUTORILOR	5
INTRODUCERE	
Băieții chiar sunt diferiți	7
1. IMAGINÂNDU-NE UN BĂIAT	
Ce era în mintea ta?	19
2. O POVESTE DE DRAGOSTE ESENȚIALĂ	
Băiețelul tău: de la naștere la optsprezece luni	57
3. BĂIEȚII ÎN MIȘCARE	
Încântarea din primii ani: de la optsprezece luni la trei ani	108
4. SĂLBĂTICIUNILE: BĂIEȚI MICI ȘI PUTERNICI	
Băiatul de trei și patru ani	166
5. PE CINE NU E GATA ÎL IA ȘCOALA CU LOPATA	
Fiul tău, de la cinci la șapte ani	226
6. BĂIEȚII ÎN MISIUNE	
Fiul tău, de la opt la zece ani	295
7. SCHIMBĂRI UIMITOARE	
O perioadă de schimbări fizice extraordinare: de la unsprezece la treisprezece ani	361
8. BĂIATUL MISTERIOS	
La ce se gândește? Între paisprezece și cincisprezece ani	433
9. PE CONT PROPRIU	
De la șaisprezece la optsprezece ani	516
EPILOG	
Plecarea de acasă	596
MULȚUMIRI	601
BIBLIOGRAFIE	606

INTRODUCERE

Băieții chiar sunt diferiți

Am vorbit despre băieți cu părinți și profesori pe parcursul întregii mele vieți profesionale, mai întâi ca profesor de gimnaziu, apoi în calitate de consilier la liceu și, în ultimii 25 de ani, ca psiholog. I-am ascultat pe părinții care au venit în biroul meu, m-am consultat cu profesorii din școli și, mai recent, am răspuns la e-mailurile anxioase ale părinților. Când mi-am început practica privată, 70% dintre clienții mei erau băieți și bărbați. Acum, când nu mai am o practică clinică, lucrez totuși cu băieți în fiecare săptămână, atât la școala de băieți din Massachusetts, unde sunt psiholog consilier de 14 ani, cât și la cele 30 de școli pe care le vizitez între lunile septembrie și iunie. Băieții mă inspiră. Le observ energia, compasiunea și intuiția. Sunt martor al devotamentului băieților față de familiile lor, față de Dumnezeu, față de relațiile lor cu frații și surorile, față de muzică, actorie și sport. Îi văd cum se luptă cu provocările școlii și cu problemele de viață și cum le fac față. Iubesc energia lor, entuziasmul și umorul lor. Mai văd și că lucrurile nu sunt ușoare pentru băieți și că nu sunt niciodată simple.

Până de curând, obișnuiam să credem, sau doream să credem, că băieții și fetele sunt la fel; sau cel puțin nu aveam voie să spunem, dacă voiam să fim corecți din punct de vedere politic, că băieții și fetele sunt diferiți. Desigur,

am știut dintotdeauna că creștem copii care au corpuri, organe genitale și hormoni diferiți. Totuși, am presupus că băieții și fetele au creiere asemănătoare și că au nevoie în general de aceleași lucruri de la părinții lor pentru a crește și a deveni adulți sănătoși. De aceea, în trecut, cele mai bune ghiduri pentru părinți, cele ale pediatriilor T. Berry Brazelton, Penelope Leach și Benjamin Spock, nu menționau aproape deloc diferențele de gen. Nu ofereau instrucțiuni diferite pentru a crește băieți și fete.

Astăzi îi privim pe fiii noștri prin două lentile noi. Una, creșterea volumului de informații științifice despre băieți, este extrem de utilă pentru noi și pentru ei. Cealaltă, anxietatea și frica noastră față de băieți, este distructivă pentru ei. Părinții încearcă să mențină o perspectivă echilibrată, dar lucrurile pot fi foarte dificile uneori.

Mamele, mai ales, își pun întrebări despre fiii lor: *Este normal? Ar trebui să fiu îngrijorată?* Băieții au tendința să-și asume mai multe riscuri decât fetele; sunt înclinați să intre în buclucuri la școală sau să nu abordeze lucrurile la fel de serios ca fetele. Multe astfel de lucruri sunt normale; uneori însă pot deveni surse de îngrijorare. Speranța mea este că, prin înțelegerea dezvoltării fiului tău, vei fi atent(ă) la acele momente când grijile sunt justificate și vei ști când să stai liniștit(ă) și să te bucuri de masculinitatea băiatului tău.

Să examinăm puțin noile descoperiri despre băieți. Cercetările recente, parțial rezultatul abilității de a privi în interiorul creierului în timp ce execută operațiuni, au demonstrat că creierii fetelor și cei ai băieților sunt mai diferiți decât știam în trecut¹. Steven Pinker, profesor de psihologie la Universitatea Harvard, afirmă că există 60 de dife-

¹ L. Sax, *Why Gender Matters: What Parents and Teachers Need to Know About the Emerging Science of Sex Differences*, New York, Broadway Books, 2006.

rențe semnificative între bărbați și femei descoperite până acum; unele par foarte relevante referitor la cum îi educăm și îi creștem pe băieți¹.

Când cercetătorii le dau băieților și fetelor aceeași sarcină de a face versuri și descoperă că pe tomografia cu emisie pozitronică se luminează părți diferite ale creierului lor, trebuie să observăm și să înregistrăm acest lucru, pentru că ar putea explica multe despre performanța diferită a băieților și fetelor în școala primară și ne poate ghida în felul în care le predăm băieților citirea în viitor².

Când experții în neuroștiințe pot privi în creierul băieților cu sindromul deficitului de atenție și văd că funcționează diferit de al majorității băieților și fetelor, avem o cale de acces către comportamentul agitat și distras al unor băieți.

Când înțelegem că băieții și fetele au un raport diferit de materie cenușie și materie albă, că creierul băieților se dezvoltă mai lent decât al fetelor în anumite privințe și că băieții aud și văd diferit față de fete, putem găsi explicația biologică a observațiilor de bun-simț pe care oamenii le fac de sute de ani: băieții sunt imaturi în comparație cu fetele, cresc mai lent și învață să citească mai lent³.

Cercetătorii care lucrează cu copii mici au arătat că băieții pot fi mai vulnerabili la tulburări ale atașamentului timpuriu cu mamele și cu tații lor și că au o nevoie la fel de mare ca și fetele, dacă nu chiar mai mare, ca mama și tata să se

¹ D. Halpern și S. Pinker, „The Science of Gender and Science: Pinker vs. Spelke: A Debate”, *Edge: The Third Culture*, 16 mai 2005. www.edge.org/3rd_culture/debate05/debate05_index.html.

² B. A. Shaywitz et al., „Sex Differences in the Functional Organization of the Brain for Language”, *Nature*, 16 februarie 1995, pp. 607–609.

³ C. D. Good et al., „Cerebral Asymmetry and the Effects of Sex and Handedness on Brain Structure: A Voxel-Based Morphometric Analysis of 465 Normal Adult Human Brains”, *Neuroimage* 14, 3 (2001), pp. 685–700.

„acorde” la ei¹. Alți oameni de știință care au studiat băieții traumatizați și abuzați au început să extindă perspectiva asupra lor, arătând că nu sunt atât de „duri” și „rezilienți” precum își imaginează cultura noastră. Scrieri ale altor cercetători clinicieni, aici includ și cartea scrisă de Dan Kindlon și de mine, *Crescându-l pe Cain: Să ocrotim viața emoțională a băieților*², au adus mărturii din camera de consiliere și din sala de clasă care vorbesc despre viața interioară complexă a băieților, pe care ei nu o împărtășesc prea ușor cu adulții. Dovezile combinate din neuroștiințe și psihologie ne oferă informații importante care-i pot ajuta pe părinți să crească un băiat. Această cunoaștere ne poate ajuta să combatem efectele distructive ale neînțelegerilor adulților privitoare la băieți, neînțelegeri care le pot afecta negativ propriii copii.

Noile cercetări ridică în continuare întrebarea privind diferența dintre fete și băieți. Nu există un răspuns ușor, pentru că oamenii de știință nu au căzut de acord, abordând problema din direcții opuse și vechi: natură versus cultură.

Pe măsură ce oamenii de știință descoperă mai multe diferențe biologice între băieți și fete, diferențe observate în toate culturile, un grup de cercetători, eu le spun „esențialiști”, susțin că băieții și fetele sunt în mod fundamental și înnăscut diferiți din punct de vedere fizic, neurologic și emoțional. Există studii care susțin acest lucru.

Pe de altă parte, totuși, avem „teoreticienii învățării rolului sexual și ai învățării sociale”, care subliniază că îi modelăm pe băieți și pe fete prin așteptările noastre culturale încă de la începutul vieții. Fetele privesc mai mult în

¹ K. Weinberg, „Infant Affective Reactions to the Resumption of Maternal Interaction after the Still-Face”, *Child Development* 67, 3 (1996), pp. 905–914.

² Michael Thompson și Dan Kindlon, *Crescându-l pe Cain. Să ocrotim viața emoțională a băieților*, trad. Laura Frunză, Editura Herald, 2013. (N. tr.)

ochii mamelor decât băieții, dar nu imediat după naștere; ele dezvoltă acest comportament după câteva luni. Facem ceva diferit cu fetițele? Este posibil, chiar probabil. Acest antrenament este puternic? Da, este. Iar fetele sunt mai „fete” după ce au fost tratate ca fete și s-au jucat unele cu altele de la vârsta de trei ani până la zece sau 11 ani? Sigur că da! Comportamentul specific genului se învață și este învățat de către fiecare copil din fiecare cultură. Așa că, deși există diferențe biologice, antrenamentul cultural rămâne foarte puternic și explică multe despre motivul pentru care băieții sunt băieți și fetele sunt fete.

Și mai există o complicație: dacă ești femeie, fiind crescută ca fată, ai un creier care este mai de „fată” decât la începutul vieții; tot așa, dacă ești bărbat, ai un creier de „băiat”. Antrenamentul și experiența schimbă biochimia creierului. Creierul pe care îl avem mai târziu în viață nu este produsul doar al naturii sau doar al culturii, pentru că natura și cultura nu sunt procese care se exclud reciproc. Tot ce vedem în copiii noștri este rezultatul naturii și al culturii care interacționează și se influențează reciproc, modelându-i pe copii, modelându-le creierul și comportamentul.

Nu pot rezolva problema științifică în această carte; dezbaterea îi va antrena pe oamenii de știință ani la rând de acum încolo, iar pe măsură ce neurobiologii fac mai multe descoperiri, multe dintre informațiile pe care le știm vor fi actualizate. Eu sunt de centru. Nu cred că vreo descoperire biologică va schimba subit toate sfaturile parentale, așa că am încercat să mențin această carte în centrul dezbaterii politice. Totuși, dacă cititorul vrea un sfat de la mine acum, el sau ea au dreptul să știe cum gândesc eu despre diferențele dintre băieți și fete.

Am trei credințe ferme care, inițial, pot părea contradictorii. Dar nu sunt. Îmi place să cred că ele reprezintă trei

niveluri diferite de înțelepciune privind diferențele dintre băieți și fete care, luate împreună, pot oferi o bază solidă pentru a da sfaturi părinților. Prima este că toți copiii sunt în primul rând oameni, nu băieți sau fete, și astfel nevoia lor de iubire, atașament, îngrijire, ghidare, provocare și înțelegere este întotdeauna mai degrabă la fel, nu diferită. De aceea sfaturile de bun-simț au dat roade ani la rând, chiar și în absența descoperirilor recente despre băieți și fete. Când am dubii, mă orientez după experiență și bun-simț.

A doua este că variabilitatea umană bate diferențele de gen. Există atât de multă variație în creierul uman, în temperament și personalitate, încât individualitatea câștigă mereu. Asta înseamnă că, dacă ești o persoană foarte timidă, acest lucru are mai mare importanță decât dacă ești băiat sau fată; dacă ești un sportiv foarte competitiv, această abilitate îți va modela în profunzime destinul, fie că ești bărbat, fie că ești femeie. Cum să nu cred în puterea personalității asupra genului când sunt părintele a doi copii, o fată care spune despre ea că este sportivă, a practicat trei tipuri de sporturi în liceu și acum își câștigă existența predând tenis, și un băiat care urăște atletismul și iubește arta, desenul, teatrul, jocurile video și lectura? Nimic nu te face mai modest decât să vorbești în public despre diferențele de gen și să vii acasă, într-un cămin unde toate stereotipurile de gen sunt făcute praf.

În sfârșit, cred că genul contează cu adevărat și de aceea am scris această carte. Fie că acceptați sau nu afirmația lui Freud că anatomia este destin, cu siguranță acest lucru este foarte puternic. Băiatul mediu și fata medie sunt profund diferiți unul de altul, iar aceste diferențe se exprimă în milioane de feluri acasă și la școală. Sexul nostru este unul dintre cei mai importanți factori în viață și, alături de rasă, clasa socială și familie, determină o mare parte din destinul

nostru. Cunoașterea sexului unui copil ne permite să prezicem cu destulă precizie cu ce jucării se va juca și care vor fi tiparele sale de prietenie la vârsta de zece ani. Ne spune ce fel de probleme va întâlni copilul la vârste diferite și cum vor fi depășite aceste dificultăți de dezvoltare.

Așa că ar trebui să vorbim despre ce fac băieții, cum reacționează la diferite vârste, ce le place, ce nu le place. Ar trebui să vorbim despre marea varietate de băieți și ce este valabil pentru toți. Cunoașterea diferențelor de gen, temperată de înțelepciunea că există tot atâtea personalități diferite câți copii există, ar trebui să ne ajute să ne călăuzim înțelegerea privind băieții și felul în care ne purtăm cu ei, ca părinți. Asta am încercat să fac în cartea *E băiat!*

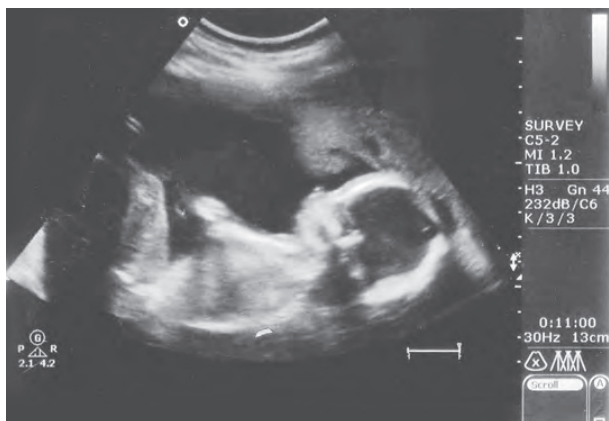
Familia, prietenii și vecinii îi asigură pe părinții de băieți că au în față o călătorie destul de ușoară. „Nu vă faceți griji”, spun ei, „băieții sunt mai ușor de crescut decât fetele.” Mă îndoiesc că acest lucru a fost adevărat vreodată, dar oamenii sunt siguri de această înțelepciune reconfortantă. „Băieții sunt simpli”, spun uneori adulții (băieții încă îmi spun acest lucru). De fapt, ei voiau să spună că băieții au o franchețe emoțională și sunt ușor de citit; sentimentele fetelor, prin comparație, ar fi complexe și misterioase. Poți lăsa un băiat să se joace afară fără grijă; o fată are nevoie de protecție fizică și emoțională. Un băiat se poate bucura de carnetul de șofer și de câteva experiențe sexuale pe bancheta din spate, când ajunge la adolescență; dar o fată s-ar simți exploatată în această situație. Dacă un băiat a primit o educație suficient de bună, s-ar găsi un loc pentru el în lume; o fată însă s-ar lovi de bariere vizibile și invizibile la locul de muncă.

Desigur, băieții erau vicleni și intrau în bucluc la școală, dar în fond nu era mare lucru. Toată lumea din școală înțelegea natura băieților.

CAPITOLUL 1

IMAGINÂNDU-NE UN BĂIAT

Ce era în mintea ta?

Părinții lui Andrew se luptă cu grijile care ocupă mintea oricărui părinte iubitor. Nu sunt siguri cum să realizeze un echilibru sănătos în viața fiului lor între sport și învățătură, muzică și jocuri video, prieteni și familie. Să-l lase să se uite la televizor înainte de a-și face curat în cameră? Când să fie fermi și când să-l lase pe băiat să decidă singur? Sunt de acord că este prea devreme să se gândească la facultate. Dar, deși nu vor să-l preseze cu privire la eventualele cariere posibile, afacerea de familie poartă numele lui. „O să avem o abordare de tipul văzând și făcând”, spune mama lui, în timp ce își mângâie burta foarte mare. Mai sunt două

săptămâni până la nașterea lui Andrew. Cât despre acesta, el este ocupat în mare parte să se rotească în uter și să traseze cu piciorul micuț un arc impresionant pe talia mamei.

Poate că și tu aștepti un băiat. Dacă este primul copil sau primul băiat din familie, curiozitatea și grijile privind viața de băiat îți umplu gândurile și discuțiile. Ai auzit alte mame spunând: „Sunt foarte diferiți!” Și, desigur, sunt. Dacă nu ar fi, nu ar avea rost să scriu această carte.

„Cu băieții e mai ușor decât cu fetele”, auzi! „Băieții sunt cărți deschise.” „Băieții își iubesc mamele.” Dar ce te faci cu toate acele povești care spun că băieții nu sunt comunicativi, se poartă urât și au dificultăți la școală, își înăbușă viața interioară și se pierd în timp ce devin bărbați?

Dacă aceasta este prima incursiune în viața personală a băieților, poate ești agitată sau nervoasă. Dacă ai deja un fiu sau ai frați sau ești tată și îți amintești de copilărie, atunci perspectiva de a avea un fiu te va face să te simți încrezător și încurajat sau, dimpotrivă, îngrijorat, pregătindu-te pentru ce e mai rău.

Poate ești mama unui băiat de cinci ani și ești un pic agitată din cauza intereselor lui. „Fiului meu îi place să se joace cu arme”, mi-a spus o mamă. „Mie nu-mi plac și nu le accept în casă, așa că într-o zi la micul dejun și-a ținut degetul în formă de pistol și l-a «împușcat» pe fratele lui! De ce face asta?”

Dacă ești mamă, poate ești îngrijorată că, în ciuda iubirii tale și a căminului bun în care crește fiul tău, interesul lui pentru arme este un semn că va deveni violent și periculos. Este un sentiment inconfortabil.

Poate ești mama unui băiat de doi ani și jumătate și micuțul începe să ți se pară diferit. Începe să fie neascultător, se uită drept la tine când încalcă o regulă sau atinge

ceva ce nu are voie să atingă. Râde fericit când îl certă. Pare încăpățânat și sfidător. Este normal?

Sau poate ești mama unui băiat mai mare care a început să se retragă într-o lume doar a băieților, inaccesibilă pentru mame. Discuțiile de noapte bună devin mai scurte și el nu-ți mai spune detalii despre ce a făcut în timpul zilei. Ai auzit că băieții fac asta, dar tu și fiul tău ați fost atât de apropiați, cu siguranță el nu e așa, nu încă!

Dacă ești tată, poate nu ești foarte mândru de faptul că te simți un pic îngrijorat de perspectiva de a crește un băiat, chiar dacă și tu ai fost băiat și ar trebui, teoretic, să știi totul despre asta. Poate ți-a fost greu când erai copil sau ai sentimente amestecate pentru tatăl tău și vrei ca lucrurile să se petreacă altfel cu fiul tău. Sau poate ai fost un băiat norocos și un bărbat norocos, un tată entuziast care vrea să facă totul bine pentru fiul său. Dacă ești tată sau urmează să devii tată și faci acest efort pentru a aprofunda înțelegerea despre viața băieților, atunci fiul tău este deja un băiat norocos la rândul lui.

La început: ce face un băiat să fie băiat¹

Deși poate părea surprinzător, din punct de vedere genetic, forma feminină este setarea de bază pentru ființele umane. Aceasta este o parte a motivului pentru care băieții au un drum mai dificil spre naștere și prezintă mai multe complicații la naștere decât fetele. Tendința spre forma feminină la oameni este foarte puternică.

Startul este destul de previzibil. Sexul copilului este decis în momentul concepției, când sperma penetrează ovulul. Ovulul mamei contribuie întotdeauna cu cromozomul X; tatăl poate transmite fie cromozomul X, fie cromozomul Y, în funcție de care spermatozoid

¹ Informație despre dezvoltarea embrionului furnizată de dr. Jan L. Shifren, M.D., septembrie 2006.

ajunge primul. Dacă ovulul primește un X de la tată, copilul va fi fată: XX. Dacă primește un cromozom Y, copilul va avea modelul genetic de băiat: XY. Fetele sunt mai bine protejate de anumite boli genetice datorită combinației XX. Chiar dacă un embrion are combinația cromozomială XY, mai este nevoie de un pas hormonal suplimentar pentru ca fetusul să se transforme în băiat. Dacă, din indiferent ce motiv, acest pas nu are loc, copilul va arăta ca o fată, chiar dacă genetic este XX sau XY. În primele șase săptămâni de viață, embrionul arată la fel, indiferent dacă va fi un băiat sau o fată.

Dacă este prezent cromozomul Y, există o genă pe brațul scurt al lui Y care determină sexul și care începe să transforme gonadele embrionului în testicule. Foarte curând, testiculele încep să producă o substanță asemănătoare unei proteine, care blochează dezvoltarea uterului și a trompelor uterine. Testiculele secretă și testosteron, hormonul masculin, și astfel începe dezvoltarea băiatului.

Nu este de ajuns prezența hormonilor masculini pentru a produce un băiat, ci și organele fătului trebuie să răspundă la ei. Dacă o fac, țesutul care s-ar fi transformat în organele genitale ale unei fete, labiile, fuzionează și devin scrotul băiatului. Dacă priviți scrotul, puteți vedea că pare să aibă un canal în mijloc, ca și cum ar fi cusut din două părți. Asta pentru că țesutul ar fi putut fi două jumătăți separate, la o fată.

Tendința spre dezvoltare feminină este foarte puternică și, dacă ceva nu merge bine în timpul procesului de formare a băiatului, se poate ajunge la avort spontan. Știm că prin avort spontan se pierde mai mulți fetoși băieți; de asemenea, mai mulți băieți au defecte congenitale sau probleme respiratorii la naștere. Băieții sunt mai vulnerabili din punct de vedere biologic încă de la începutul vieții și până la sfârșitul ei.

***Dincolo de râgâit, bare de protecție
și porți pentru bebeluși***

După ce accepți miracolul unui copil care intră în viața ta, din moment ce îmbrățișezi călătoria plină de umilință care este faptul de a deveni părinte, întrebarea care stă la baza oricărei conversații despre băieți, fie că aștepti primul copil sau ai deja mai mulți, este: *Ce îi motivează pe băieți?*

Dezvoltarea este motorul fundamental al creșterii copilului, procesul continuu prin care natura, cultura și norocul se combină pentru a da naștere unei ființe umane. Povestea biologică a creșterii și sfaturile privind sănătatea prenatală, îngrijirea zilnică și hrănirea bebelușilor și a copiilor sunt bine acoperite de literatura de specialitate și de consulturile medicale. Aici mă concentrez asupra dezvoltării psihologice a băieților, asupra poveștii despre cum apare viața interioară a unui băiat și cum se desfășoară, de la etapa de sugar, trecând prin copilărie și adolescență. Este un proces nu întotdeauna ușor de înțeles sau de văzut, nu pentru că băieții îl ascund în mod intenționat (deși încearcă uneori să facă asta), ci pentru că îl arată într-un mod pe care adulții nu-l recunosc. Dar este mereu acolo. În viața de zi cu zi, ei se manifestă mereu, arătându-ne ce e nou. În capitolele următoare vom examina subiectele-cheie ale dezvoltării psihologice care domină fiecare etapă, pentru că acolo se desfășoară, pentru tine și pentru fiul tău, cele mai mari provocări și drama copilăriei, dar și a părinților.

Dacă sarcina și datoria de părinte ți-au lăsat timp liber la dispoziție pentru a te gândi, atunci ai multe așteptări și curiozități legate de fiul tău. Ți-l imaginezi cum va fi la șase luni sau la doi ani sau la 20 de ani. Poate că citești multă literatură de specialitate și auzi sfaturi de la familie, prieteni și străini.